

1 Inleiding

Ido Weijers

Iedereen heeft wel een mening over wat er moet gebeuren met jongeren die overlast veroorzaken, iets jatten uit de supermarkt, vechten of mensen overvallen. Jeugdcriminaliteit en de reactie daarop van de kant van het strafrecht zijn een hot item en dat maakt het onontkoombaar dat iedereen zich over dit onderwerp globaal een mening dient te vormen.

Ook op het terrein van de rechtswetenschappen spelen meningen een rol. Meningenstrijd en discussies zijn niet alleen kenmerkend voor publieke fora, maar ze zijn ook inherent aan de wetenschap. Wetenschap is geen gesloten en statisch geheel, het is een voortdurend wisselend complex van kennis en inzichten met een steeds weer (enigszins) verschuivende consensus. De ontwikkeling van de wetenschap is alleen mogelijk dankzij debat tussen gefundeerde meningen.

Dit boek richt zich op de professionals, de mensen die zich beroepsmatig bezighouden of willen gaan bezighouden met het jeugdstrafrecht of specifieke onderwerpen op dit terrein. Jeugdstrafrecht ligt op het snijvlak van meerdere disciplines. Dat komt in dit boek ook tot uitdrukking in het feit dat specialisten met verschillende achtergronden eraan hebben meegewerkt. Hun inbreng heeft ervoor gezorgd dat uiteenlopende soorten kennis en inzicht bij elkaar konden worden gebracht – kennis van relevante wetgeving, van relevante praktijken, van internationale regelgeving, kennis en inzichten uit historisch en rechtsfilosofisch onderzoek en uit de sociale wetenschappen.

Dit boek veronderstelt enige voorkennis. Ten eerste valt het boek, en het vak jeugdstrafrecht überhaupt, slechts te bestuderen vanuit enige kennis van de grondslagen van het Nederlands recht, in het bijzonder van het straf(proces)recht. Maar daarnaast veronderstelt dit onderwerp in feite enige kennis van de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit, het onderwerp van het eerste deel van deze serie, waar de bundel *Jeugdstrafrecht* deel van uitmaakt. Dat ziet de lezer onder andere terug in de vele verwijzingen die door het hele boek heen worden gemaakt naar de bundel *Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Die referenties zijn belangrijk als het gaat om specifieke onderwerpen, maar ze zijn ook onmisbaar als het gaat om een meer globaal beeld van de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit, zoals dat in deel 1 van *Jeugdcriminologie* wordt gegeven.

Van groot belang voor de bestudering van ons jeugdstrafrecht is de vaststelling dat de jeugdcriminaliteit in ons land al jaren stabiel was en sinds 2007 zelfs over de

hele linie een markante daling laat zien (zie hoofdstuk 3 in *Jeugdcriminologie*). Uiteraard is het mogelijk het jeugdstrafrecht sec te bestuderen. Maar vroeg of laat moet men dan toch erkennen dat de bestudering van het jeugdstrafrecht in zekere zin in de lucht hangt zolang die helemaal niet verbonden wordt met de bestudering van de jeugdcriminaliteit, de achtergronden en de ontwikkeling ervan, met enige kennis van relevante zaken als adolescentie, cognitieve en emotionele ontwikkeling en de ontwikkeling van het brein, de rol van het gezin, de school en de stedelijke context, en de rol van levensstijlen en van etniciteit.

Tegelijkertijd blijft de bestudering van het jeugdstrafrecht als het ware nog steeds in de lucht hangen zolang die niet mede wordt verbonden met kennis omtrent de strafrechtketen, de vele verschillende interventies die er mogelijk blijken en die al dan niet werkzaam zijn gebleken, en de discussie en actuele inzichten die met het vraagstuk van de effectiviteit en met ‘*evidence based*’ werken verbonden zijn. Ook deze dimensie komt in dit boek voortdurend tot uitdrukking, zowel in reflecties van de verschillende auteurs als in diverse verwijzingen naar hoofdstukken in deel 3, *Justitiële interventies*.

Kent dit boek dus een ongebruikelijk brede kennisbasis en een ongebruikelijk brede en uitdrukkelijke inbedding in aansluitende wetenschapsgebieden, veelal op sociaalwetenschappelijk terrein, de opbouw en de kern van het boek zijn klassiek juridisch en de hoofdstukken zijn ook stuk voor stuk van de hand van ervaren deskundigen op het gebied van het jeugdstrafrecht. Deze bundel informeert de lezer allereerst over twee onderdelen van het civiele jeugdrecht. Hoofdstuk 2 gaat over het begrip minderjarigheid – een basisbegrip voor alles wat met jeugd en recht te maken heeft. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste aspecten van jeugdhulp en jeugdbescherming besproken. Enige basiskennis van deze onderwerpen is vereist voor een goed inzicht in het jeugdstrafrecht. Aansluitend behandelt het vierde hoofdstuk de samenhang tussen deze twee verschillende gebieden van het jeugdrecht. Hoofdstuk 5 en 6 gaan over de geschiedenis en de grondslagen van het jeugdstrafrecht, gevolgd door een hoofdstuk over de internationale verdragen die in grote lijnen het juridisch kader aangeven (hoofdstuk 7).

Hierna komt de ‘harde kern’ van het jeugdstrafrecht aan bod: de sancties die jeugdige daders kunnen worden opgelegd (hoofdstuk 8) en de mogelijk nadelige gevolgen van een strafrechtelijke veroordeling (hoofdstuk 9). Daarop wordt ingegaan op de leeftijdsgrenzen in het jeugdstrafrecht in Nederland en elders (hoofdstuk 10), gevolgd door een kleine uitstap naar de nieuwe mogelijkheden om jeugdstrafrecht toe te passen bij jongvolwassen verdachten (hoofdstuk 11). Vervolgens worden de procesgang en de instanties en functionarissen die daarbij een rol spelen behandeld, van politie en Openbaar Ministerie (hoofdstuk 12) tot rechtbank (hoofdstuk 15) en alle advies- en begeleidingsinstanties (hoofdstuk 14), terwijl hoofdstuk 13 de aandacht richt op de rechtspositie van de jeugdige verdachte op ZSM. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting (hoofdstuk 16), de rol van de verdediging bij minderjarige verdachten (hoofdstuk 17), het verhoor van minderjarigen (hoofdstuk 18) en de rol van de ouders (hoofdstuk 19). Daarop volgen twee hoofdstukken die een gedetailleerd overzicht bieden van het penitentiair jeugdrecht inclusief de recente veranderingen (hoofdstuk 20 en 21). Het boek sluit af met een hoofdstuk dat een overkoepelend per-

spectief biedt van de positie van ons land op het gebied van het jeugdstrafrecht in vergelijking met de omringende landen (hoofdstuk 22).

2 Minderjarigheid

Ido Weijers & Joost Huijer

2.1 Inleiding

Op een enkele uitzondering na heeft jeugdstrafrecht betrekking op minderjarige verdachten en daders. Behalve met het jeugdstrafrecht komen minderjarigen met name ook in aanraking met het jeugdbeschermingsrecht. En op zijn beurt bestaat er een nauwe samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdrecht, zoals hoofdstuk 4 laat zien. Daarbij gaat het er vooral om per geval een goede combinatie te realiseren tussen de inzet van strafrechtelijke sancties, beschermingsmaatregelen en hulp. Om het beeld van de maatregelen die kunnen worden genomen op het gebied van jeugdhulp en jeugdbescherming te verhelderen en concretiseren wordt daarop in hoofdstuk 3 ingegaan. Om alle sancties en maatregelen en hun grondslag te kunnen doorgronden, is echter allereerst inzicht nodig in de juridische status van het begrip minderjarigheid. Dit inzicht vormt de crux van alle jeugdrecht en het is cruciaal om diverse aspecten van het jeugdstrafrecht – van de rol van de ouders (hoofdstuk 19) en de Raad voor de Kinderbescherming (hoofdstuk 14) tot het karakter van de verdediging (hoofdstuk 17) – te begrijpen en de implicaties van sancties als taakstraffen, reclasseringsmaatregelen en vrijheidsbeperkende maatregelen voor jongeren te kunnen doorgronden (hoofdstuk 8, 12 en 13).

Het is allerminst de bedoeling van dit hoofdstuk om de lezer te informeren over alle ins en outs van het juridisch begrip minderjarigheid. Dit hoofdstuk beoogt slechts basiskennis op dit terrein te bieden, zodat de lezer bijvoorbeeld begrijpt waarop wordt gedomd als in het jeugdstrafproces de ouders worden opgeroepen en verplicht zijn 'tot bijwoning van de terechtzitting' waarop hun minderjarig kind voor de rechter moet verschijnen (art. 496 Sv), of bij het recht van ouders op kennisname van alle dagvaardingen, oproepingen en andere belangrijke documenten betreffende hun minderjarige verdachte kind (art. 504 Sv). In dergelijke gevallen gaat het namelijk uitsluitend over ouders met gezag. Zo dient de lezer van dit boek ook te worden geïnformeerd over minderjarigheid en ouderlijk gezag en de relatie tussen beide begrippen te kunnen doorzien, om vanuit die kennis te begrijpen hoe kindbeschermingsmaatregelen precies ingrijpen op deze relatie. Maar om een goed beeld te hebben van het begrip ouderlijk gezag moet eerst worden ingegaan op een ander begrip: juridisch ouderschap. Met dat laatste begrip wordt aangegeven

wie volgens de wet familie van elkaar zijn. Dit hoofdstuk behandelt deze drie onderwerpen: juridisch ouderschap, ouderlijk gezag en minderjarigheid.

2.2 Juridisch ouderschap

Ouderschap is de cruciale notie in het afstammingsrecht. Het afstammingsrecht regelt de afstamming tussen ouders en kinderen (Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek). Daarmee krijgt het kind een rechtsbetrekking tot zijn ouders, broers en zussen, grootouders, ooms en tantes, neven en nichten, et cetera. Men kan op dit gebied niet naar eigen inzicht alternatieve, onderlinge regelingen treffen. Het afstammingsrecht is 'dwingend recht'. Dit betekent echter allerm minst dat het afstammingsrecht een statisch gegeven is. Verre daarvan, juist de laatste jaren is het afstammingsrecht in Nederland, zoals in meerdere landen, sterk in beweging. Aan de basis hiervan liggen maatschappelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld de toegenomen diversiteit in gezinsvormen.

Dat betekent dat de principes waarop het tot voor kort was gebaseerd minder prominent en minder vanzelfsprekend zijn. Dan gaat het allereerst om het uitgangspunt dat het in het belang van het kind is dat een kind minimaal een ouder heeft en maximaal twee ouders. Over dit uitgangspunt bestaat inmiddels in Nederland enige discussie. Een belangrijke rol in deze discussie speelt het advies van de Staatscommissie Herijking Ouderschap uit 2016 (Wolfsen e.a., 2016). De Staatscommissie adviseert om een regeling van juridisch meerouderschap (maximaal vier juridische ouders) te faciliteren. Ook ten aanzien van het ouderlijk gezag heeft de Staatscommissie diverse ingrijpende voorstellen gedaan, vandaar dat in dit hoofdstuk op diverse plekken naar het rapport wordt verwezen.

Daarnaast gold tot voor kort het beginsel van biologische afstamming als simpele en solide grondslag voor juridisch ouderschap, kortom de afstamming van een kind van een man en een vrouw, omdat alleen een man en een vrouw biologisch gezien samen een kind kunnen krijgen. Sinds begin 2014 is dit beginsel in Nederland gedeeltelijk losgelaten. Sindsdien is het namelijk mogelijk dat *twee moeders* als juridische ouders van het kind kunnen worden beschouwd. Toch is het beginsel van biologische afstamming zeker niet helemaal losgelaten. Zoals we hierna zullen zien, geldt bijvoorbeeld bij moederschap door geboorte biologisch ouderschap nog steeds als pijler van juridisch ouderschap.

Het internationale recht speelt bij de ontwikkeling van het Nederlandse afstammingsrecht een belangrijke rol net als dat ook voor de ontwikkeling van de opvatting van het begrip minderjarigheid het geval is, zoals we hierna zullen zien. Hierbij moet allereerst worden gedacht aan het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM, 1950), dat rechtstreekse werking heeft. Dat wil zeggen dat de rechterlijke macht alle wetgeving en bestuur direct aan het EVRM moet toetsen en dat personen in Nederland bij de rechter tegen beslissingen van de overheid bepalingen uit het EVRM kunnen invoeren. Daarnaast moet worden gedacht aan belangrijke, richtinggevendende uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en aan het Kinderrechtenverdrag (IVRK, 1989).

Varianten van juridisch ouderschap

Juridisch ouderschap kan op meerdere manieren en op basis van verschillende grondslagen tot stand komen. In het Burgerlijk Wetboek staan die onder artikel 1:198 en 1:199 BW vermeld.

Moeder door geboorte

Net als in zeer veel andere landen geldt in Nederland het klassieke principe uit het Romeinse recht *mater semper certa est*: door de geboorte is het altijd zeker wie de moeder is. De vrouw die het kind ter wereld brengt, wordt als juridische moeder van het kind gezien, zonder onderscheid wat betreft de relationele situatie van de geboortemoeder en zonder dat het ertoe doet hoe de zwangerschap is ontstaan.

Ouder van rechtswege

Van oudsher kent de Nederlandse wet het ‘huwelijksvaderschap’: juridische vader van een kind is de man die op het moment van de geboorte van het kind gehuwd is of een geregistreerd partnerschap heeft met de geboortemoeder. Grondslag voor het ontstaan van vaderschap is de formele relatie waaruit een wettelijk vermoeden van vaderschap wordt afgeleid. Sinds 2014 is eveneens ‘moederschap van rechtswege’ voor de tweede moeder mogelijk gemaakt. Daarbij moet net als bij vaderschap van rechtswege sprake zijn van een formele relatie – huwelijk of geregistreerd partnerschap – van de ‘meemoeder’ of ‘duomoeder’ met de geboortemoeder op het moment van de geboorte van het kind. En het kind moet, afwijkend van het uitgangspunt voor het juridisch vaderschap, zijn verwekt door kunstmatige inseminatie met hulp van een *onbekende* donor.

Ouder door erkenning

Hiernaast kent de Nederlandse wet van oudsher het juridisch vaderschap door erkenning. Erkenning staat los van biologisch vaderschap. Erkenning schept een juridische relatie tussen de man die het kind erkent en het kind. Daarvoor dient de man bij de burgerlijke stand van de gemeente (of per notariële akte) te verklaren dat hij het kind erkent. Hiervoor is toestemming van de moeder en de minderjarige van 12 jaar en ouder vereist. Met de wetwijziging in 2014 is een vergelijkbare alternatieve weg gecreëerd voor de mogelijkheid voor vrouwenparen om samen een kind te krijgen via erkenning.

Ouder via gerechtelijke vaststelling

Ook deze route bestond al en bestaat nog steeds wat betreft het vaderschap. Dit betreft ongeveer het omgekeerde van de erkenning, omdat het hierbij (met name) gaat om partners die geen juridisch ouder willen zijn. Op grond van de conclusie dat de man de verwekker was, legde de rechter op verzoek van de moeder het juridisch vaderschap op aan de man. Sinds 2014 is een enigszins vergelijkbare procedure ontwikkeld ten aanzien van een vrouw die het meemoederschap ontkent. Uiteraard gaat het hierbij niet om verwekkerschap en kan deze beslissing dus *niet* worden gebaseerd op een biologisch gegeven, maar ‘op de grond dat deze als levensgezel van de moeder ingestemd heeft met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben gehad’ (art. 1:207 lid 1 BW).

Ouderschap via adoptie

Ten slotte kent de Nederlandse wet de mogelijkheid om via adoptie juridisch ouder te worden. Alle gevolgen die de Nederlandse wet aan het ouderschap verbindt, zijn ook van toepassing op de ouders die door adoptie een kind krijgen.

Gevolgen van ouderschap

Afstammingsrecht leidt allereerst tot het ontstaan van een familierechtelijke betrekking tussen het kind, zijn ouders en bloedverwanten. Maar het juridisch ouderschap heeft nog diverse andere rechtsgevolgen. Van groot belang is dat juridische ouders in principe gezamenlijk het gezag over hun kind uitoefenen (art. 1:251 BW). Dat wil zeggen dat zij dan hun kind mogen opvoeden en verzorgen en zeggenschap over hem hebben (zie hierna). Juridisch ouderschap garandeert ook een recht op (en plicht tot) omgang met het kind. Dat impliceert dat ouder en kind elkaar ook na een eventuele scheiding van de ouders (voor of na de geboorte van het kind) regelmatig mogen blijven zien.

Van een heel andere orde zijn de gevolgen wat betreft onderhoudsplicht en erfrecht. Het juridisch ouderschap brengt een gezamenlijke onderhoudsplicht voor de ouders en het kind met zich mee (art. 1:392 BW). De ouders zijn verplicht om de kosten te dragen van de verzorging en opvoeding van hun kind tot het einde van diens minderjarigheid. Wat onderwijs betreft strekt deze verplichting zelfs tot het 21e jaar. Daarnaast zijn kinderen erfgenaam van hun juridische ouders en kunnen omgekeerd ouders ook van hun kinderen erven.

Verder zijn er rechtsgevolgen wat betreft de familienaam, de nationaliteit, in fiscaal opzicht (erf- en schenkelasting), op het gebied van de sociale zekerheid en op diverse procesrechtelijke gebieden. Zo krijgt het kind de achternaam van een van zijn juridische ouders en zij kiezen zijn voornaam. En zo is met name voor interlandelijke adoptie van belang dat bij ouders met de Nederlandse nationaliteit hun geadopteerde kind ook de Nederlandse nationaliteit krijgt.

2.3 Ouderlijk gezag

Juridisch ouderschap impliceert levenslange juridische banden tussen ouder en kind. Ouderlijk gezag heeft daarentegen uitsluitend betekenis voor de opvoedingsrelatie en eindigt ook op het 18e jaar van de jeugdige. Ouderlijk gezag is onlosmakelijk verbonden met en beperkt tot de wettelijke grens van minderjarigheid (art. 1:233 BW). Alle minderjarigen staan onder gezag, van beide ouders of een ouder alleen, of van een voogd (art. 1:245 BW). Net als afstammingsrecht is gezagsrecht dwingend recht en staat het niet ter vrije bepaling van ouders of andere betrokkenen. Dat betekent dat als ouders met anderen afspraken hebben gemaakt omtrent het gezag over hun kind, die niet rechtsgeldig zijn. Wel bestaat er ruime vrijheid omtrent de invulling en uitoefening van het gezag. Ouderlijk gezag kan alleen worden beperkt of afgenomen met een maatregel van kinderbescherming door de kinderrechter.

Enerzijds hebben ouders (en voogden) in principe volledige vrijheid wat betreft de invulling van de opvoeding en verzorging van hun kind, wat betreft kwesties als de bepaling van de verblijfplaats van het kind, de schoolkeuze, de religieuze opvoeding en de vrijetijdsbesteding van het kind. Anderzijds wordt de autonomie van de

ouders (en voogden) aan banden gelegd door publiekrechtelijke bepalingen, zoals de Leerplichtwet, bepalingen op het gebied van medische behandelingen en kinderschermingsmaatregelen. Het ouderlijk gezag wordt daarom ook wel beschouwd als doelbevoegdheid: de rechten en plichten voortkomend uit gezag dienen het belang van het kind.

Het gezagsrecht heeft de laatste decennia in Nederland, maar ook elders een sterke ontwikkeling doorgemaakt om zo veel mogelijk gelijke tred te houden met snel veranderende maatschappelijke opvattingen en ontwikkelingen. Drie ingrijpende veranderingen moeten hier in elk geval worden genoemd. Ten eerste is de gedachte van toenemende autonomie van minderjarigen versterkt, zoals we hierna zullen zien. Minderjarigen hebben een prominenter rechtspositie gekregen en 'het belang van het kind' is in vele opzichten leidend. Ten tweede is het gezagsrecht stapsgewijze losgekoppeld van het huwelijk. Sinds 1995 is gezamenlijk gezag ook mogelijk geworden als ouders niet of niet meer getrouwd zijn. Inmiddels is automatische voortzetting van het gezamenlijk gezag na scheiding de hoofdregel en is de toekenning van eenhoofdig gezag aan de verzorgende ouder de uitzondering. Ook in dit geval is het criterium 'het belang van het kind'. Ten derde is de kring van personen die gezag over het kind kunnen krijgen uitgebreid. Dit betreft met name de positie van ouders van gelijk geslacht. Sinds 1998 is in Nederland gezamenlijk ouderlijk gezag door een ouder en een niet-ouder mogelijk gemaakt. Ten slotte moet hier worden vermeld dat eind 2016 de Staatscommissie Herijking Ouderschap heeft voorgesteld ouderlijk gezag voor meer dan twee ouders mogelijk te maken.

Wat houdt gezag in?

Het Burgerlijk Wetboek geeft aan dat ouderlijk gezag betrekking heeft op 'de persoon van de minderjarige, het bewind over zijn vermogen en zijn vertegenwoordiging in burgerlijke handelingen, zowel in als buiten rechte' (art. 1:245 BW). Wat het eerste punt betreft wordt vervolgens gesteld dat gezag in de eerste plaats de opvoeding en verzorging van het kind betreft (art. 1:247 lid 1 BW). De ouders dienen zorg te dragen voor het lichamelijk en geestelijk welzijn en de veiligheid van het kind en zij dienen de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid te bevorderen. Het Burgerlijk Wetboek schrijft expliciet voor dat ouders in de opvoeding en verzorging van hun kind 'geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling' mogen toepassen (art. 1:247 lid 2 BW). Op dit punt is een opvallend accentverschil met het Verenigd Koninkrijk vermeldenswaard. Daar wordt als eerste verantwoordelijkheid van de ouders genoemd dat het kind discipline wordt bijgebracht, terwijl dat begrip in Nederlandse teksten volledig ontbreekt.

Ten tweede heeft ouderlijk gezag te maken met financiële bewindvoering. De ouder met gezag moet het bewind over het vermogen van de minderjarige voeren. Hij is aansprakelijk voor de schade als gevolg van slecht bewind (art. 1:253j BW).

Ten derde is de ouder met gezag ook de wettelijk vertegenwoordiger van de minderjarige. De minderjarige is handelingsonbekwaam. Zoals we hebben gezien, heeft hij dus voor het verrichten van rechtshandelingen – aanschaf van dure zaken, sluiten van een overeenkomst, instemmen met hulpverlening – toestemming nodig van de ouder met gezag. Op eigen initiatief verrichte rechtshandelingen zijn door de ouders vernietigbaar. Daarnaast geldt als uitgangspunt dat de minderjarige in het personen- en familierecht procesonbekwaam is. Dit betekent dat de minderjarige

behoudens wettelijke uitzonderingen niet zelfstandig een procedure kan starten of in hoger beroep kan gaan.

Bij conflicten tussen ouders en kind over zaken betreffende de opvoeding of verzorging, verhuizing, beheer van het vermogen, school- of studiekeuze, contactregeling tussen de minderjarige en zijn ouders of anderszins kan de rechter een *bijzondere curator* benoemen (art. 1:250 BW). Deze persoon heeft geen gezag. Hij moet echter opkomen voor de belangen van de minderjarige en indien nodig voert hij namens hem een rechtszaak. De benoeming van een bijzondere curator is altijd gericht op een concreet en specifiek probleem. De curator bemoeit zich niet met andere opvoedingsaangelegenheden.

Wie heeft gezag?

Voor een antwoord op de vraag wie het gezag heeft over een kind moet worden gekeken naar de feitelijke en juridische verhouding tussen de volwassenen en de minderjarige. Daarbij gelden twee uitgangspunten. Ten eerste worden enkele categorieën in het belang van het kind uitgesloten van gezag: personen die zelf nog minderjarig zijn, personen die onder curatele staan en personen van wie de geestvermogens zodanig zijn verstoord dat ze niet in staat zijn om het gezag uit te oefenen (art. 1:246 BW). 16- en 17-jarigen kunnen overigens wel hun kind erkennen en zo juridisch ouderschap over hun kind verwerven (art. 1:204 BW).

Ten tweede is in Nederland het aantal ouders met gezag beperkt tot twee. In sommige landen, zoals Engeland en Wales en Nieuw-Zeeland, kunnen meer dan twee personen met gezag worden belast. Dan gaat het bijvoorbeeld om twee gescheiden ouders en een stiefouder of twee moeders en een bekende donor. Eind 2016 heeft de eerdergenoemde Staatscommissie echter geadviseerd om meervoudig ouderlijk gezag mogelijk te maken. Een van de prangende vragen hierbij is of het belang van het kind hiermee niet in het gedrang komt, in zoverre het aannemelijk lijkt dat het aantal relationele breuken exponentieel zal toenemen met de toename van het aantal personen met gezag.

Alle minderjarigen staan onder gezag, maar als er geen ouders zijn of als zij het gezag niet kunnen of mogen uitoefenen, bijvoorbeeld omdat hun het ouderlijk gezag is ontnomen (zie hoofdstuk 3), dan oefent een voogd het gezag over de minderjarige uit. Deze voogd kan een natuurlijk persoon zijn – bijvoorbeeld een pleegouder – of een rechtspersoon (meestal een gecertificeerde instelling).

Weglopen

Soms lopen minderjarigen een of meer dagen van huis weg. Dat gebeurt om heel uiteenlopende redenen, zoals hevige ruzie met de ouders of broers of zussen, of omdat ze erg in de war zijn of zwaar depressief, mishandeld of misbruikt zijn, of zich oneerlijk bejegend voelen, of omdat ze met een (verboden) vriendje of vriendinnetje willen zijn. Een wegloper onttrekt zich aan het ouderlijk gezag, aangezien de ouders (of voogd) de verblijfplaats van de minderjarige bepalen. Daarom kunnen de ouders de politie vragen hun kind op te sporen, aan te houden en terug te geleiden naar huis (een OAT-verzoek). Weglopers gaan dikwijls naar familie of bekenden. Als de politie vanwege een OAT-verzoek zonder toestemming van de bewoner een woning moet betreden, moet dat op basis van een rechterlijk bevel tot afgifte van de minderjarige. Een dergelijk bevel kan de rechter afgeven als de ouders

daarom in spoedprocedure (kort geding) hebben verzocht. Omdat het meestal maar om een korte periode gaat, wacht de politie over het algemeen enkele dagen voordat ze de wegloper actief gaat opsporen. Actieve opsporing doet de politie overigens vrijwel alleen bij jonge kinderen. De politie is over het algemeen alleen bereid om een minderjarige van 12 jaar of ouder op te sporen als er mogelijk sprake lijkt van een ongeval of misdrijf.

Een minderheid van de weglopers komt niet naar huis terug. Onder hen bevinden zich kinderen die mishandeld of seksueel misbruikt zijn. Krijgt de politie de indruk of signalen dat er sprake is van kindermishandeling of incest, dan zal de politie de jeugdige niet zonder meer naar huis laten gaan, maar contact opnemen met Veilig Thuis of, in crisissituaties, met de Raad voor de Kinderbescherming.

Hulpverlening aan weglopers kan strafbaar zijn. Maar zorgvuldige hulpverlening aan een wegloper wordt niet bestraft. Dat wil zeggen dat degene die hulp verleent en het kind verbergt voor zijn ouders of voogd zich onmiddellijk dient te melden bij de Raad voor de Kinderbescherming of bij de ouders. Als de hulpverlener contact opneemt met de Raad voor de Kinderbescherming, dan moet hij de verblijfplaats van de minderjarige bekendmaken. Neemt hij echter rechtstreeks contact op met de ouders, dan hoeft hij de schuilplaats van de minderjarige niet te melden. Wel moet hij dan zijn eigen naam en het adres waar hij zelf bereikbaar is aan de ouders bekendmaken. Laat hij dit na, dan is dat in principe strafbaar.

Scheiding en gezag

Bij een scheiding moeten onder meer afspraken worden gemaakt over alimentatie voor de kinderen en partner en over de wijze waarop het gezag over de kinderen zal worden uitgeoefend. De regels over ouderlijk gezag en omgangsrecht na scheiding verschillen van land tot land. In Nederland wordt het gezamenlijk gezag in beginsel voortgezet na scheiding (art. 1:251 lid 2 BW). Dat geldt zowel voor de echtgenoten bij scheiding als bij beëindiging van een geregistreerd partnerschap en bij beëindiging van een samenwoningrelatie. Hadden beide ouders voor de breuk in hun relatie samen het gezag, dan behouden zij als regel dit gezamenlijk gezag ook daarna. Daarmee hebben beide ouders in principe evenveel zeggenschap over hun minderjarige kinderen, ook in (al) die gevallen waarin de kinderen bij een van de ouders (meestal de moeder) wonen.

De wet schrijft niet alleen voor dat het ouderlijk gezag de plicht omvat om 'de ontwikkeling van de banden van zijn kind met de andere ouder te bevorderen' (art. 1:247 lid 3 BW). Uitgangspunt is ook dat een minderjarige met twee gezagsouders ook na het einde van de relatie van de ouders recht heeft op een 'gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders' (art. 1:247 lid 4 BW). Ouders die samen het gezag hebben en uit elkaar gaan, moeten een zogeheten 'ouderschapplan' opstellen (art. 815 lid 2 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv)). Daarin maken ze afspraken over hun voortgezet ouderschap na de scheiding. In dit plan moeten in elk geval afspraken staan over de verdeling van de opvoedings- en verzorgingstaken, over de omgangsregeling tussen de jeugdige en de ouder waar de jeugdige niet woont, over de manier waarop de ouders elkaar raadplegen en informatie verschaffen over belangrijke zaken van de opvoeding, en over de betaling van de kosten van de verzorging en opvoeding (kinderalimentatie) (art. 815 lid 3 Rv).